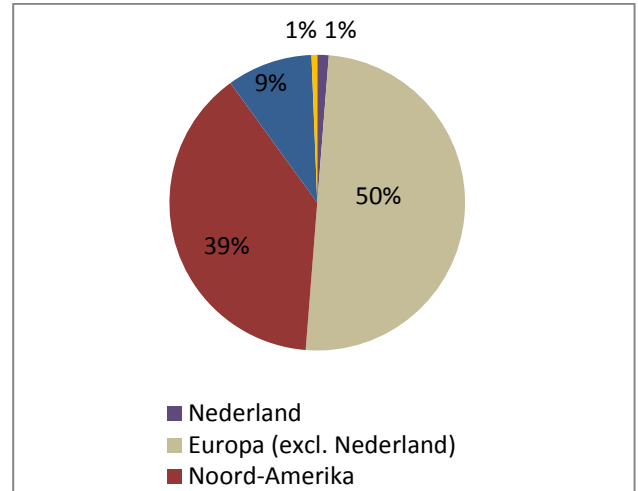

Stemmen in cijfers

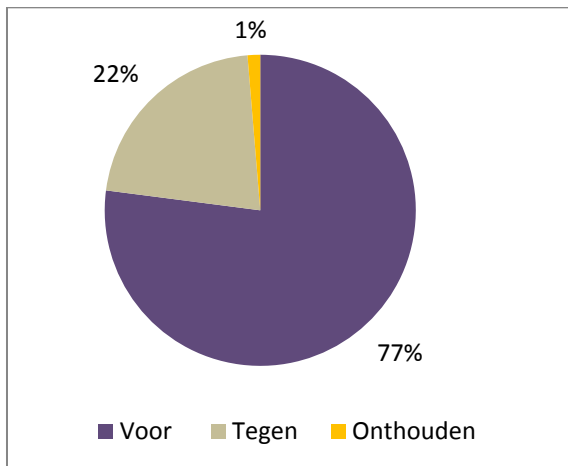
Gestemde aandeelhoudersvergaderingen

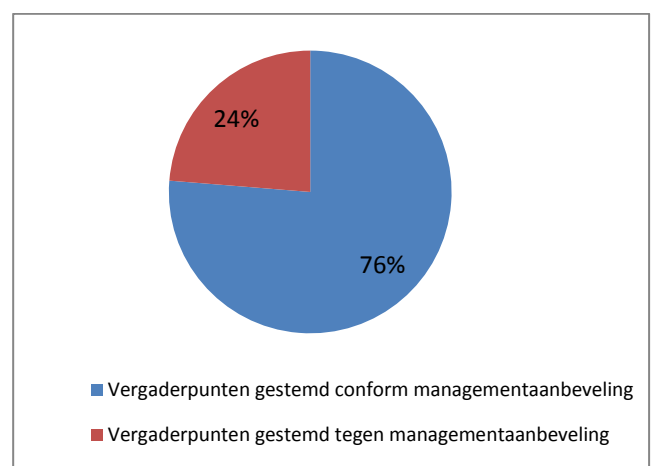
Regioverdeling van aandeelhoudersvergaderingen

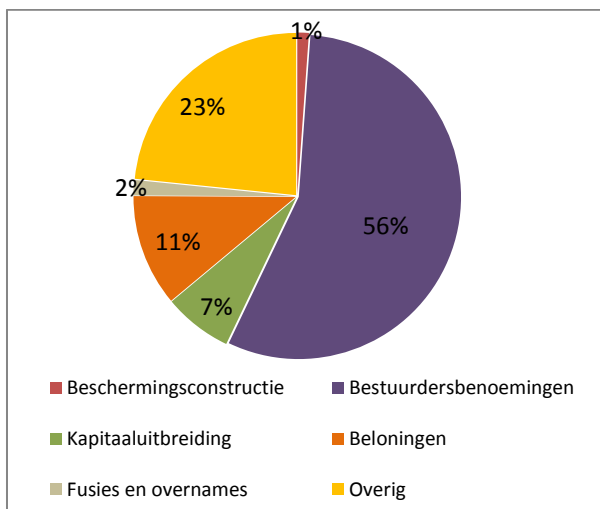
Verdeling steminstructies

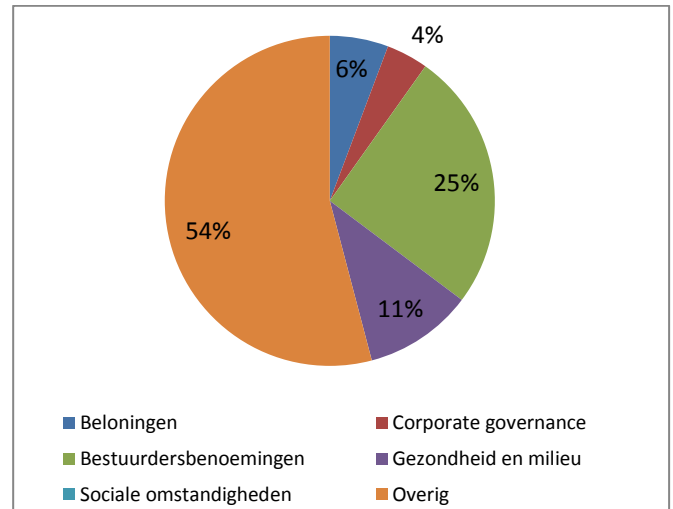
Verdeling stemgedrag naar vergaderpunten

Verdeling managementvoorstellen (per categorie)

Verdeling aandeelhoudersvoorstellen(per categorie)

Engagement en stemmen: activiteiten en resultaten

Klimaat en milieu

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen wij bijdragen aan het beperken van de opwarming van de aarde tot onder de 1,5°C.

Engagement met CO₂-intensieve Ondernemingen

Namens BPF Schilders voert PGGM engagement met de meest vervuilende ondernemingen in de sectoren energie, materialen en nutsbedrijven. Onze dialoog is er op gericht deze ondernemingen te bewegen richting minder CO₂-uitstoot.

In het eerste kwartaal hebben negen bestuursleden van Amerikaanse nutsbedrijven bevestigd dat hun koers richting duurzame energie onverminderd wordt voortgezet, ongeacht eventuele maatregelen van president Trump. Deze ondernemingen zijn eind 2016 voor 25% verwijderd uit de portefeuille in het kader van de halvering van de CO₂-voetafdruk: Alliant, Ameren, AES, Duke, First Energy, PPL, Pinnacle West, Southern en WEC.

PGGM sprak voor het eerst met deze ondernemingen sinds het aantreden van president Trump in de VS. Andere onderwerpen die aan bod kwamen waren lobby activiteiten, waarbij de CEO's van Southern en First Energy aangaven met het transitie team van Trump te hebben gesproken over stimulering van schone kolen: subsidiëren van efficiënte kolencentrales gecombineerd met opslag van CO₂. Dat is de enige manier om de kolenindustrie een toekomst te bieden in de VS. PGGM heeft aangegeven dit achterhoede gevecht niet te zullen steunen en heeft de ondernemingen aangespoord om te investeren in schone energie.

Voorstel Follow this op agenda volgende aandeelhoudersvergadering Shell

Op 23 mei is de aandeelhoudersvergadering van Shell waarbij een voorstel van Follow This op de agenda zal staan met de vraag de CO₂-reductiedoelen in lijn met het akkoord van Parijs te brengen. In de aanloop naar deze AvA heeft PGGM dit voorstel in Q1 besproken met de CEO en de Chairman. Shell geeft aan dat het dit voorstel niet

kan steunen omdat het de onderneming belemmert in zijn ontwikkeling en er bovendien wordt gevraagd om doelen die buiten de invloedssfeer van de onderneming liggen (uitstoot van gebruik van de producten; scope 3). PGGM wil dat Shell werk maakt van haar rol in de energietransitie van fossiel naar hernieuwbaar en verwacht een duidelijke toekomststrategie van de onderneming. PGGM zal hierover in gesprek blijven met de onderneming. Een stem VOOR het voorstel van Follow This, of een onthouding van stemming wordt als reële optie gezien, om het signaal richting de onderneming verder kracht te geven.

Water

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen wij bijdragen aan het tegengaan van waterschaarste om de volksgezondheid en economische groei te bevorderen.

Aandeelhoudersvoorstel Tyson afgewezen

PGGM heeft, samen met andere beleggers, onder leiding van de American Baptist Home Mission Society, op 9 februari een aandeelhoudersvoorstel in stemming gebracht om Tyson te brengen tot een waterbeleid dat de ernstige watervervuiling rond slachterijen en megastallen moet beperken. Het voorstel werd verworpen, maar kreeg de steun van 14,65% van de stemmen (wat neerkomt op 59% van de stemmen buiten het Tyson Limited Partnership).

Mensenrechten

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen wij bijdragen aan het voorkomen en beperken van mensenrechtenschendingen.

Arbeidsomstandigheden in de bevoorrading-keten

In het kader van het PRI engagementprogramma over arbeidsomstandigheden in de bevoorrading-keten is PGGM, namens BPF Schilders "lead engager" voor onder meer Tyson. In Q1 2017 heeft PGGM de eerste gesprekken gevoerd met Tyson. Tyson is ermee akkoord gegaan om een voortdurende dialoog aan te gaan. Er is nu al een zichtbaar verschil in het kennisniveau van de Tyson m.b.t. arbeids-omstandigheden in de bevoorrading-keten. Tyson is meer gericht op dierenwelzijn dan op arbeidsomstandigheden in de

bevoorradingsketen. PGGM is daarover met Tyson in gesprek.

Voor dit PRI engagementprogramma is PGGM, naast Tyson, ook "lead engager" voor de ondernemingen Costco, Tesco, Alimentation Couche Tard (ACT), and Archer Daniel Midland (ADM). Daarnaast ondersteunt PGGM het engagement van zeven andere ondernemingen. Het hele PRI programma omvat 37 ondernemingen. In Q1 2017 heeft PGGM de eerste gesprekken gevoerd met deze ondernemingen. Zij zijn ermee akkoord gegaan om een dialoog aan te gaan. PGGM heeft de eerste calls geanalyseerd en bereidt de voortzetting van het engagement-programma voor in samenwerking met de andere "co-leads" (HSBC, Robeco, Union Sun Super, Share, AXA, BMO).

Engagementresultaat in de mijnbouwsector

Namens BPF Schilders voert PGGM samen met andere beleggers binnen de PRI gesprekken met bedrijven uit de mijnbouwsector over mensenrechten en arbeidsomstandigheden. Dit PRI engagement-programma bevat 32 ondernemingen in de mijnbouw-, olie- en gasector. PGGM is al meer dan een jaar "lead engager" voor Freeport McMoran en voor Glencore binnen dit PRI programma. De PRI heeft PGGM een tussentijdse evaluatie gestuurd van het programma. PGGM heeft de resultaten geanalyseerd en heeft eerder in Q1 een aantal punten ter verbetering gedeeld met Freeport McMoran en Glencore. Deze punten gaan over de effectiviteit van trainingen, klachtencommissies en het monitoren van zakelijke relaties. Aan Freeport McMoran en aan Glencore is gevraagd om op deze onderdelen meer informatie te verstrekken. Met Freeport McMoran is op 30 maart 2017 een verder gesprek gevoerd. Daarbij gaf Freeport McMoran aan een aantal aanbevelingen die PGGM gedaan heeft mee te zullen nemen in de rapportage dit jaar. Glencore heeft nog niet op ons verzoek gereageerd.

Dakota Access Pipeline

In september 2016 heeft het Office of the High Commissioner for Human Rights (OHCHR) gezegd dat het US Dakota Access Pipeline project (DAPL) significante risico's teweeg brengt voor de Standing

Rock Sioux stam. De pijplijn wordt ontwikkeld door Energy Transfer Partners en Sunoco Logistics Partners om ruwe olie te transporteren van de olievelden in North Dakota naar Illinois. Samen hebben zij 38,24% eigenaarschap in het project. De overige eigenaren zijn o.a. Phillips 66 (25%) en een dochteronderneming van Enbridge (27,6%). Tot nu toe heeft PGGM geen directe vragen ontvangen over dit issue. Aangezien andere Nederlandse financiële instellingen wel op dit DAPL zijn aangesproken wil PGGM voorbereid zijn op eventuele vragen. GES heeft met Phillips 66 en Enbridge engagement gevoerd namens PGGM en haar klanten. Phillips 66 en Enbridge geven aan dat zij erop vertrouwen dat Energy Transfer Partners voldoende maatregelen heeft genomen om de milieu- en sociale kant van het project te waarborgen en dat alle noodzakelijke vergunningen zijn toegekend. GES gaat door met haar evaluatie en engagement. Intussen hebben Nordea, ING bank en KLP hun investeringen in DAPL teruggetrokken.

Engagement met LafargeHolcom n.a.v. werkzaamheden in Syrië

LafargeHolcim, een fabrikant van bouwmaterialen waaronder cement, is met een persbericht naar buiten gekomen dat uit een intern onderzoek is gebleken dat het bedrijf in 2013 geld heeft betaald aan een aantal groepen in Syrië om de veiligheid van hun medewerkers te waarborgen. In 2007 had Lafarge een fabriek in de buurt van Aleppo gekocht welke operationeel werd tussen 2011 en 2013. In die periode nam de instabiliteit en onveiligheid in Syrië toe. In september 2014, heeft het bedrijf vanuit het oogpunt van veiligheid en continuïteit haar fabriek in Syrië gesloten en de medewerkers geëvacueerd. Verder heeft Lafarge een aantal stappen genomen zoals een intern onderzoek en de creatie van een nieuw Ethiek, Integriteit en Risico comité. Tot slot heeft het bedrijf benadrukt dat er nimmer compromissen gesloten mogen worden ten aanzien van hun gedragscodes. Responsible Investments heeft contact opgenomen met het engagement service Provider, GES. Verder zal FO contact opnemen met het bedrijf om tekst en uitleg te vragen en de relevante documenten op te vragen.

Gezondheidszorg

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen we bijdragen aan de toegang tot goede gezondheidszorg voor iedereen, wereldwijd.

PGGM zet dialoog over toegang tot gezondheidszorg voort

In Q1 2017 heeft PGGM meetings gehad met de farmaceutische bedrijven Merck, Bristol Myers Squibb en Gilead over de verbeteringen betreffende toegang tot gezondheidszorg. Amerikaanse farmaceuten verkeren momenteel in onzekerheid over de mogelijke veranderingen die de huidige Amerikaanse president wil doorvoeren in het gezondheidszorgstelsel. Kritiek van deze zelfde president over de hoogte van medicijnprijzen laat de sector ook in onzekerheid achter. Met Merck, Bristol Myers Squibb en Gilead is onder andere besproken hoe zij kunnen verbeteren op het gebied van capacity building (o.a. opleiden van artsen/verpleegsters, idealiter in samenwerking met andere farmaceuten) en het aanbieden van meerdere producten, ook voor niet-besmettelijke ziekten, in ontwikkelingslanden. Andere onderwerpen betroffen het introduceren van Pay-for-Performance structuren met aanbieders van gezondheidszorg, waarbij producenten worden beloond op basis van de effectiviteit van hun medicijnen. Dit is een prikkel om zo goed mogelijke medicijnen te ontwikkelen en hier ook voor betaald te krijgen zonder dat dit een te grote druk legt op het zorgstelsel. Ook dwingt het fabrikanten de maatschappelijke impact van hun medicijnen goed in kaart te brengen. Daarnaast heeft PGGM voorgesteld om meer informatie prijs te geven over de prijsopbouw van medicijnen en de (gemiddelde) kortingen die hierop worden gegeven. Zodoende kan kritiek over de zogeheten 'list price' (de 'adviesprijs') van een medicijn de kop in worden gedrukt. Als laatste heeft PGGM nogmaals aangedrongen op het incorporeren van Toegang tot Medicijnen/Gezondheidszorg in de beloningssystematiek. Alle ondernemingen waarmee is gesproken hebben aangegeven dit te willen overwegen.

Goed ondernemingsbestuur

Doel:

Via de ondernemingen in portefeuille willen wij

bijdragen aan het verbeteren van de kwaliteit, duurzaamheid en continuïteit van ondernemingen en markten.

Principes voor goed ondernemingsbestuur en aandeelhouderschap Amerikaanse markt

Op 31 januari is in de Verenigde Staten (VS) door een groep grote vooraanstaande institutionele beleggers de US Stewardship and Corporate Governance Principles (Principles) gepubliceerd. De VS zijn een belangrijke kapitaalmarkt die zeer juridisch en "rule-based" georiënteerd is, terwijl er nog veel ruimte is voor verbeteringen van een zinvolle dialoog tussen ondernemingen en aandeelhouders. Veel markten in andere delen van de wereld hebben best practice corporate governance codes ontwikkeld (zoals Nederland, het Verenigd Koninkrijk en Japan) om een dergelijke dialoog te faciliteren. PGGM heeft een voorkeur voor dergelijke codes, principle-based systemen van checks and balances, vanwege het flexibele karakter van deze codes. PGGM heeft in 2011 met onder andere TIAA en Yale School of Management aan de wieg gestaan van deze nieuwe ontwikkeling in de VS en een actieve rol gespeeld. De eerste concepten van deze Principles zijn door PGGM en StateStreet geschreven. Ondertekenaars zijn partijen zoals Blackrock, State Street, Wellington, TRowe Price, TIAA, Vanguard, Calstrs, MN, Robeco, UBS en PGGM. De ontwikkeling is belangrijk omdat voor het eerst een groep institutionele beleggers zelf principes voor goed aandeelhouderschap en goed ondernemingsbestuur opstelt. En omdat de VS vermogensbeheerders die in de ogen van PGGM nog onvoldoende hun rol pakken in verantwoord beleggen en vooral in hoe zij zich als actief aandeelhouder opstellen naar ondernemingen, zich met deze Principles uitspreken en gezamenlijk uitspreken. Dit legt de basis voor positieve veranderingen op het vlak van aandeelhouderschap en goed ondernemingsbestuur in de VS. Het gaat daarmee indirect de beleggingen en activiteiten van PGGM op actief aandeelhouderschap in de VS steunen.

Corruptieschandaal Wells Fargo

In 2016 werd bekend dat werknemers van Wells Fargo jarenlang neprekeningen hebben geopend om bonussen te halen. Door dit corruptieschandaal is Wells Fargo op de Global Compact Violators lijst gekomen (schending van principe 10, corruptie).

Vanuit die hoedanigheid nemen we Wells Fargo mee in ons engagementprogramma. We hebben als doel het onafhankelijke toezicht van de board te verbeteren zodat er een betere toezichtcultuur ontstaat binnen Wells Fargo – om te voorkomen dat een dergelijk schandaal zich nogmaals voordoet. In Q1 2017 heeft PGGM samen met APG en MN Services een meeting gehad met de voorzitter van de board. Wij hebben Wells Fargo verzocht in haar board-commissies zich specifiek op cultuur en signalen uit de onderneming te richten. Dit is vervolgens vastgelegd in de charters van de commissies. Verder hebben wij samen met APG en MN Services gevraagd om meer 'refreshment' van de board en commissies, in termen van achtergrond, zittingstermijn en vaardigheden. Veel andere beleggers ondersteunden dit punt, gezien de stemuitslagen tijdens de AvA in april waarbij er veel tegen de herbenoemingen van de board is gestemd. De board heeft bekendgemaakt de komende jaren maar liefst zes directors te vervangen. Verder hebben we contact gehad met Rockefeller over diens aandeelhoudersvoorstel waarin men vroeg om een gedetailleerd onderzoek naar hoe de schandalen konden plaatsvinden. Hier hebben wij voor gestemd tijdens de AvA – helaas heeft dat slechts 22% van de stemmen gekregen.

Unilever: Overnamebod Kraft Heinz

Op vrijdag 17 februari jl. werd bekend dat het Amerikaanse voedingsconcern Kraft Heinz onverwachts Unilever had benaderd voor een fusie. Deze casus bracht het spanningsveld tussen enerzijds de fiduciaire verantwoordelijkheid voor de ambitie en anderzijds de duurzaamheidsambitie over het voetlicht. Unilever liet meteen weten geen interesse te hebben in een overname door Kraft Heinz, omdat het bod te laag was en het geen financiële of strategische voordelen zag. Op 7 maart heeft PGGM gesproken met de CEO (Polman) en de Chairman (Dekkers) van Unilever en onze zorgen gedeeld over het spanningsveld tussen een mogelijke strategiewijziging en de lange termijn visie en duurzaamheidsambities die Unilever heeft. Hoewel Polman zei de duurzaamheidsagenda niet volledig overboord te gooien, gaf hij aan dat de kans zeker bestaat dat Unilever niet langer de koplopersrol zou vervullen. PGGM heeft suggesties

gedaan ten aanzien van de strategiewijziging en gemeld dat PGGM er veel waarde aan hecht dat Unilever haar voortrekkersrol op duurzaamheid blijft vasthouden. PGGM blijft de gang van zaken rond Unilever nauwlettend volgen. Unilever heeft na het bod van Kraft Heinz in maart een update van haar strategie gepubliceerd, waarin aandeelhouderswaarde versneld vrij zou komen.

DSM Wijzigingsvoorstel voor vergoeding op de cumulatief preferente aandelen

Eind februari jl. consulteerde Koninklijke DSM (DSM) PGGM over een wijzigingsvoorstel voor de vergoeding op de cumulatief preferente aandelen A (Prefs). Dit voorstel wordt mogelijk geagendeerd op de aandeelhoudersvergadering (AVA) op 3 mei a.s.. PGGM heeft een voorkeur voor het opheffen van de Prefs. Omdat de financiële impact van het voorstel voor gewone aandeelhouders niet echt materieel is en vanuit een goede relatie constructief met DSM samengewerkt kan worden aan afschaffing van de Prefs, heeft PGGM besloten voor het voorstel te stemmen als dit in de AVA in stemming wordt gebracht. PGGM heeft de CEO van DSM hierover schriftelijk geïnformeerd. PGGM heeft aangeboden mee te willen denken met DSM over afschaffen van de Prefs en in een constructieve dialoog wil bespreken hoe het lange termijn aandeelhouderschap in DSM kan worden bevorderd.

In gesprek met Oracle over beloningsbeleid

PGGM is sinds een aantal jaar actief in dialoog met Oracle gezien het excessieve beloningsbeleid van de executives van deze onderneming. Doel is een beloningsstructuur waar de meerderheid van aandeelhouders akkoord mee is tijdens de AvA (dus Say on Pay hoger dan 95%), de hoogte van absolute salaris van CEO's in lijn met peers, alleen performance-based pay (dus niet time-based) en geen gebruik van opties. In Q1 2017 heeft PGGM een meeting gehad met de voltallige Remuneratie Commissie. PGGM heeft benadrukt zich niet te kunnen vinden in de hoogte van de salarissen van de beide CEO's: deze zijn, zo blijkt uit ISS/Bloomberg/MSCI/Equilar analyse, te hoog in vergelijking met peers en de huidige Total Shareholder Return (TSR). TSR is momenteel de meest gebruikte maatstaf door investeerders

omdat het de groei van het bedrijf goed reflecteert op de lange termijn (het bevat dividend en koersgroei). PGGM heeft zich ook uitgesproken tegen het gebruik van opties. Hier was de Remuneratie Commissie niet vatbaar voor; zij blijven benadrukken dat opties de meest zuivere vorm van beloningsbeleid is. Echter, de commissie is voornemens de performance-criteria te verbeteren door de RSU's (Restricted Stock Units) aan te scherpen. In maart heeft PGGM in een brief aan de Remuneratie Commissie haar zorgen m.b.t. remuneratie nogmaals geuit, ondersteund met wetenschappelijk onderzoek.

PGGM en verantwoord beleggen

PGGM houdt bij het geheel van beleggingsactiviteiten bewust rekening met de invloed van milieu-, sociale en ondernemingsbestuur-factoren (ESG). Dat noemen wij verantwoord beleggen. Voor ons gaan hoog en stabiel rendement en verantwoord beleggen heel goed samen. PGGM integreert verantwoord beleggen in het algemene beleggingsbeleid. Verantwoord beleggen draait voor ons om een scala van beleggingsactiviteiten. Het gaat om zaken die wij wel doen, zoals beleggen in oplossingen voor mondiale vraagstukken, de financiële impact van ESG-factoren meenemen in onze beleggings-analyses, het aanspreken van ondernemingen en het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen. Ook gaat het om beleggingen die wij vanuit onze identiteit en/of die van onze klanten niet doen door middel van het uitsluiten van bepaalde ondernemingen en staatobligaties.

Voor BPF Schilders geven we vorm aan actief aandeelhouderschap. Het stemrecht is een van de belangrijkste rechten van een aandeelhouder. Daarom stemmen wij namens BPF Schilders op basis van PGGM richtlijnen op aandeelhoudersvergaderingen. Hierdoor dragen wij bij aan het bereiken van goed ondernemingsbestuur. Ook letten wij op voorstellen op milieu- of sociaal gebied. Wij zijn van mening dat het gebruik maken van deze rechten bijdraagt aan het creëren van aandeelhouderswaarde op de korte en lange termijn. Daarnaast gaan wij een constructieve

dialogo aan met ondernemingen in portefeuille en met marktpartijen. Dit noemen wij engagement en wij proberen hiermee verbeteringen op het gebied van milieu, sociale omstandigheden en ondernemingsbestuur te realiseren, vanuit de visie dat dit bijdraagt aan een beter maatschappelijk en financieel rendement voor BPF Schilders.

Colofon

Dit verslag is een uitgave van PGGM Vermogensbeheer B.V. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met:

PGGM Vermogensbeheer B.V.
Afdeling Responsible Investment
Noordweg Noord 150
3704 JG Zeist
Telefoon: 030 277 99 11
E-mail: responsible.investment@pggm.nl

Dit rapport is samengesteld op 3 mei 2016

Disclaimer

PGGM biedt deze rapportage aan als een vorm van dienstverlening voor BPF Schilders. Hoewel PGGM de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht neemt bij de samenstelling van deze rapportage op grond van diverse in- en externe bronnen die betrouwbaar mogen worden geacht, kan PGGM niet garanderen dat deze informatie altijd volledig, juist, en/of tijdig is. Evenmin garandeert PGGM dat het gebruik ervan leidt tot de juiste analyses en/of resultaten en/of dat de informatie geschikt is voor specifieke doeleinden. PGGM kan derhalve nimmer verantwoordelijk worden gesteld voor onder andere - maar niet uitsluitend - eventuele onvolkomenheden, onjuistheden en/of op een later tijdstip aangebrachte wijzigingen. Zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van PGGM is het gebruik van deze rapportage niet toegestaan anders dan het specifieke doel waarvoor PGGM deze rapportage heeft opgesteld.